

האבולוציה של הכוחות למבצעים מיוחדים בעת המודרנית

הכומ"מ מיועדים לביצוע משימות הדורשות מיומנות ייחודית, שמסיבות שונות אין לכוחות רגילים. ייעודם וצורתם השתנו באופן משמעותי במהלך שלושה שלבי התפתחות עיקריים לאורך ההיסטוריה, מאז שנוצרו בתקופת מלחמת העולם השנייה ועד ימינו אנו. לכן, להצלחתם או לכישלונם המבצעיים יש חשיבות סמלית ותודעתית רבה

סוכני מנהלת המבצעים המיוחדים (Special Operations Executive). המנהלה הוקמה על-ידי וינסטון צ'רצ'יל ב־1940 והייתה אמונה על ביון, הונאה, ותמיכה בפרטיזנים ובמחתרות ברחבי היבשת הכבושה

ורביוי ההגדרות נובעת מכך שייעודם וצורתם המהותית של הכומ"מ השתנו באופן משמעותי במהלך שלושה שלבי התפתחות עיקריים לאורך ההיסטוריה, מאז שנוצרו בתקופת מלחמת העולם השנייה ועד ימינו אנו. במאמר זה אעמוד על טיבם של השלבים הללו (אותם אכנה להלן - "דורות"), אתאר באופן כרונולוגי את התפתחות הכומ"מ הבריטיים והאמריקניים על רקע מאורעות היסטוריים משמעותיים ואציין את מעורבותם של אישים שונים בתהליך, כך שאפשר יהיה להבין את האבולוציה המורכבת שמאפיינת את הכוחות למבצעים המיוחדים בעת המודרנית, מתחילת פעילותם עד היום.

בבואנו לנסות להגדיר את מהותם של הכומ"מ (SOF - special operations forces)¹ אנו נתקלים עד מהרה בסבך מילים העשוי מושגים קרובים ודומיהם, וכן הגדרות המערבות גם את תפקידיהם וייעודיהם (המשתנים תדיר) כפי שנכתבו על-ידי גורמים שונים, בתקופות שונות. מעצם מהותם, הכומ"מ (כלל הכוחות למבצעים מיוחדים הפועלים בעת המודרנית), הם גופים היברידיים, בני כלאיים המשנים תדיר את צורתם ואת אופן פעולתם לנוכח משימות שונות ומשונות שלהן הם נדרשים, ולכן כל ניסיון למצוא את ההגדרה המדויקת נתקל בקושי מובן. עם זאת, ברצוני לטעון כי העובדה העומדת בבסיס הבלבול

יאיר אנסבכר, יועץ ודוקטורנט, חוקר את הכוחות למבצעים מיוחדים כמייצגים של תרבות אסטרטגית

הצלחתן החלקית בפשיטה על איי לופוטן בצפון נורווגיה¹² הוחלט להקים שלוש יחידות קומנדו נוספות, שיועדו לפעולה במזרח התיכון.¹³ לימים התאחדו יחידות אלו לכוח "לאי" שבו שירת בין השאר דיוויד סטרלינג, שניסיונו הקרבי עמד לנגד עיניו כשהקים את יחידת SAS בנובמבר 1941. היחידה נועדה לפשיטות מדבריות ארוכות טווח נגד המתקנים האסטרטגיים ושדות התעופה של צבא רומל שבמדבר המערבי. ואמנם, בשנה שלאחר מכן בוצעו פשיטות אלו בהצלחה עם יחידת הניוד המדברית הבריטית LRDG (Long Range Desert Group). נקודת ציון חשובה נוספת היא זאת של התפתחות הכוח למערכות המיוחדות שעיצב והפעיל אורד וינגייט בג'ונגלים של בורמה.¹⁴

רעיונות הלוחמה הזעירה הגיעו בסופו של דבר גם אל בריטים נוספים שהיו מיוזמי הכומ"מ וממקימיהם, כמו דדלי קלארק, מקים הקומנדו הבריטי, דיוויד סטרלינג, מייסד Special Air Service), וצ'רלס אורד וינגייט שהפעיל כוחות באופן בלתי קונוונציונלי בתצורות שונות בפלשתינה, בחבש ובבורמה

ערכם של כוחות אלו בצבא בריטניה עלה על התועלת הספציפית של אותם מבצעים. הכוחות יצרו תשתית לתפיסה שעליה נבנו היחידות המיוחדות של הצבאות המערביים המודרניים, לנוכח ההישגים התודעתיים שהשיגו ביכולת מימוש תחבולה ותמרון עמוק ומפתיע. בשלב זה הוקמו כוחות למבצעים מיוחדים בעיקר עקב צרכים מבצעיים חדשים שעלו. דוגמאות לכך מתקופה זאת של מלחמת העולם השנייה, שבה החלו בהקמתם של הכומ"מ בצבאות המודרניים, ניתן לראות בהקמת יחידות לזירות לחימה מסוימות: SOE בדרום אירופה והמזרח התיכון, וכוח 136 (יחידת משנה של SOE) בזירת סין-בורמה-הודו. בשלב מאוחר יותר הקימה ארצות-הברית את Office of Strategic Service (OSS), המקבילה ל-SOE הבריטית, ואת יחידה 101, המקבילה האמריקנית לכוח 136. באביב 1942 שלח רמטכ"ל הצבא האמריקני, גנרל ג'ורג' מרשל, את אחד מקציני מטהו, קולונל לוסיאן טראסקוט, לאנגליה. משימתו הייתה לארגן צוותי קומנדו אמריקניים שיפעלו יחד עם צוותים בריטיים נגד הגרמנים. בשלב זה הצבא האמריקני עדיין לא לחם בצבא הגרמני, והיה חשוב לארצות-הברית ליצור גרעין לוחמים שירכוש ניסיון קרבי לשם אימון היחידות ולמטרות תעמולתיות פנים-אמריקניות. טראסקוט חזר מבריטניה והמליץ להקים יחידות קומנדו לפי המתכונת הבריטית, והאישור לכך ניתן במהלך הקיץ של אותה שנה. בשלב זה הוחלט כי שמן של היחידות המיוחדות האמריקניות יהיה "ריינג'רס", על-שם יחידות הסיירים המתנדבים שהקים רוברט רוג'רס ב-1765 כדי לעזור לבריטים במלחמתם נגד הצרפתים על שטחי המריבה של מזרח ארצות-הברית ודרום קנדה. 30 שנה מאוחר יותר, במהלך מלחמת

הדור הראשון (1940-1945): הולדתם של הכומ"מ כגופים יצירתיים נגד אויב סדיר

מאז החל האדם להילחם באופן מאורגן, פעלו לצד הצבאות הסדירים יחידות עילית שונות כמו חטיבת "בני האלמוות" של פרס, כוח המנגודאי של ג'ינגס חאן, צבא הספרטנים ואחרים. בספרו **שבעת עמודי החוכמה**² תיאר לורנס איש ערב, שפעל כשותף למלחמה הלא סדירה שערך שבטי הערבים של פיצל נגד השלטונות הטורקיים וקו המסילה החיג'אזי בחצי האי ערב במהלך מלחמת העולם הראשונה, את חוויותיו ואת תובנותיו המקוריות. תובנות אלו וכן ניסיונו ודמותו הכריזמטית של לורנס חללו והגיעו אל רעיונותיו של בוגר מפורסם אחר של אותה מלחמה, באזיל הנרי לידל הארט. רעיונותיו של לידל הארט בדבר הגישה העקיפה³ שמטרתה להגיע אל עומק מערך האויב ולהכות אסטרטגית בבטנו הרכה⁴ נבעו גם מהתסכול שחש לנוכח המלחמה הבוזבזית וחסרת התכלית של המערב. לידל הארט עצמו העריץ את לורנס ואף הושפע ממנו ומהגותו הנוודית.⁵ רעיונות הלוחמה הזעירה הגיעו בסופו של דבר גם אל בריטים נוספים שהיו מיוזמי הכומ"מ⁶ וממקימיהם, כמו דדלי קלארק, מקים הקומנדו הבריטי, דיוויד סטרלינג, מייסד SAS (Special Air Service), וצ'רלס אורד וינגייט שהפעיל כוחות באופן בלתי קונוונציונלי בתצורות שונות בפלשתינה, בחבש ובבורמה.

ואולם האיש שהפך למזוהה ביותר עם רעיון הקמת הכומ"מ בעת המודרנית במערב הוא וינסטון צ'רצ'יל, פטרונם המובהק ותומכם הנלהב ביותר של כוחות אלו במלחמת העולם השנייה. צ'רצ'יל עצמו, ככתב צבאי בריטי שנפל בשבי הבורים, חווה על בשרו⁸ את היעילות של לוחמי הגרילה הבורים (שכינו "קומנדו")⁹ במלחמתם העיקשת נגד צבא האימפריה הבריטית. לאחר המפלות הראשונות של הבריטים והצרפתים במלחמת העולם השנייה והנסיגה מדנקרק, שהותירה את בריטניה ללא דריסת רגל יבשתית באירופה, ומתוך רצון עז ליצור מודל חדש לחיקוי של לוחם בריטי ולשקם את המורל הצבאי והלאומי הירוד, הורה צ'רצ'יל ב-1940 על הקמת שני ארגונים ביטחוניים חדשים: SOE (Special Operations Executive), שהיה אמון על ביון, הונאה, ותמיכה בפרטיזנים ובמחתרות ברחבי היבשת הכבושה, ו-COHQ (Combined Operations Headquarters) שנועד להוציא אל הפועל מבצעים משולבים ובפועל יצר גם את הכומ"מ הגלויים הראשונים - הקומנדו הבריטי.¹⁰

"יש להכין לוחמים מאומנים בעלי 'אופי צייד' אשר יוכלו ליישם 'משטר טרור' על חופי האויב",¹¹ הורה צ'רצ'יל, והוראתו בוצעה לבסוף על-ידי דדלי קלארק, קצין בריטי בכיר שהגיע בעצמו לתובנות דומות והציע אותן לפיקוד הבריטי הגבוה בעת ההיא. עד מרס 1941 קמו 11 יחידות קומנדו כאלה, ולאחר

באותו הפרק היא שעידוד האוכלוסייה האזרחית להתנגדות עממית בסגנון גרילה נגד צבא עויין סדיר (כפי שעשתה בריטניה באירופה, במזרח אסיה ובמזרח התיכון, בניצוחו הנלהב של צ'רצ'יל) היא חרב פיפיות העלולה לשוב ולהתנקם במערב, שכן דרך זאת עלולה להרגיל את עמי העולם למרוד ולנקוט שיטות גרילה מסוכנות גם נגד המעצמות המערביות עצמן. אמנם, למען ההגינות ההיסטורית יש לומר כי לוחמת הגרילה לא הייתה המצאה מערבית בלעדית, הגם שהמערב היה אחראי במידת מה להתפשטותה המואצת. בחלקים שונים בעולם כבר היו לה שורשים איתנים, כמו למשל במרד הקומוניסטי העממי שהנהיג מאו צה-טונג נגד שלטונו הפרו-מערבי של צ'יאנג קאי-שק בסין של 1926, ומאוחר יותר - ותוך שילוב כוחות כפוי יחד איתו - בשיטות דומות נגד פלישת היפנים.

קשתים מונגולים רכובים. מאז החל האדם להילחם באופן מאורגן, פעלו לצד הצבאות הסדירים יחידות עליות שונות

מאו עצמו כתב ב־1937 על שיטות הגרילה של צבאו בחיבורו **על לוחמת הגרילה**,¹⁹ והשתמש בדוקטרינה זאת נגד היפנים.²⁰ ב־1961 כתב ארנסטו צ'ה גווארה את ספרו **לוחמת גרילה**.²¹ הספר מתאר את תובנותיו כאחד המנהיגים הבולטים של המהפכה המוצלחת בקובה נגד שלטונו של בטיסטה, זכה לתפוצה אדירה והיה למדריך היסוד ללוחם הגרילה - הקומוניסטי ושאינו בהכרח כזה - ברחבי העולם. ואכן, מלחמה בלתי סדירה כזאת נעשתה נפוצה מאוד, ומצורת לחימה טקטית הפכה במהרה לאסטרטגיה.²² מרטין ון קרפלד מנה בין השנים 1945-1991 יותר מ־120 סכסוכים מזוינים השייכים לקטגוריה זאת - כוח סדיר שנאבק נגד כוח עממי לא סדיר השווה בקרב אוכלוסייה אזרחית.²³

בזמן המלחמה הקרה ובצל האיום הגרעיני גדל באופן משמעותי השימוש שעשו המעצמות בלוחמי גרילה ובפרטיזנים, שבהם תמכו ושאותם חימשו, אימנו ושיסו זה בזה. כך נולדו בארצות-הברית הכוחות המיוחדים של צבא היבשה, ולהם שני יעדים עיקריים: להיות לוחמי חוד ועומק במלחמה עתידית נגד ברית-המועצות (כולל חוליות שנועדו להפעיל נשק גרעיני טקטי), ולשמש מדריכים לצבאות, למיליציות וללוחמים נגד גרילה.²⁴ ב־1961, עם עליית ממשל קנדי בארצות-הברית ולאחר משבר מפרץ החזירים, הכריז הנשיא החדש בפני הקונגרס כי הנחה את מזכיר ההגנה רוברט מקנמרה להרחיב במהירות ובהיקף נרחב את הכשרתם של הכוחות הקיימים למלחמה לא גרעינית, למבצעים צבאיים למחצה ולמלחמות תת-מוגבלות או בלתי קונוונציונליות. מקנמרה דיבר על הגדלה של כ־150% בסדרי הכוחות נגד גרילה של ארצות-הברית.²⁵ במהלך העימותים במלאיה ובווייטנאם נתקלו הצבאות הסדירים הבריטיים והאמריקניים בכוחות גרילה קומוניסטיים והתקשו להתמודד

העצמאות של 13 המושבות נגד הכתר הבריטי, הרבו האמריקנים ללחום ביחידות קטנות ומיומנות שכונו "ריינג'רס". מסורת הלוחמה הזעירה נשתכחה עם הזמן, ובמלחמת העולם השנייה ביקשו האמריקנים לחדש אותה.¹⁵ אימון היחידות האמריקניות התבסס על הניסיון המבצעי של היחידות הבריטיות, וארצות-הברית היא שסיפקה למעשה את כוח האדם ואת המעטפת הלוגיסטית.¹⁶ במהלך המלחמה הוקמו חמישה גדודי ריינג'רס נוספים, והם שימשו בדרך כלל ככוחות פשיטה לפני הגעת הכוח העיקרי: תפקידם היה לבודד את שטחי הנחיתה על-מנת למנוע הגעת תגבורות של האויב, וליצור ראש גשר באמצעות כיבוש מטרות חיוניות באזור הנחיתה ובסביבתו. עם סיומה של מלחמת העולם השנייה פורקו כל הכוחות למבצעים מיוחדים שהקימה ארצות-הברית, אך עם פרוץ מלחמת קוריאה ביוני 1950 התברר כי יש צורך דחוף ביחידות שיפעלו מעבר לקווי האויב, במיוחד לאחר כניסתה של סין למלחמה בשלהי נובמבר באותה שנה. הרמטכ"ל האמריקני, גנרל לוטון קולינס, הצליח לשכנע את הפיקוד הבכיר לספח פלוגת ריינג'רס לכל דיוויזיה לוחמת, שתפעיל אותה מעבר לקווי האויב במשימות כמו איסוף מודיעין, מארבים ותקיפות של עמדות פיקוד, סוללות ארטילריה, חינוכי טנקים, קווי תקשורת וכל מתקן אסטרטגי אחר, לפי הצורך המבצעי.

במהלך המאה ה־20 הוקמו כוחות אמריקניים נוספים למבצעים מיוחדים. חלק מהם אמנם פורקו, אך הם המשיכו להיתפס כנחוצים וללוות בצורות שונות את כוחות היבשה הסדירים.¹⁷

הדור השני (1946-2001): נגד גרילה ונגד טרור בצל המלחמה הקרה והעידן הגרעיני

העיסוק העולמי במלחמות קטנות ובלוחמה זעירה או א-סימטרית החל שנים רבות לפני שנטבע המונח "גרילה". מונח זה משמעותו בספרדית "מלחמה קטנה", ומקורו בלחימה של המקומיים בחצי האי האיברי נגד הפלישה הנפוליאונית בתחילת המאה ה־19.

במהדורה מעודכנת של ספרו של לידל הארט, **אסטרטגיה של גישה עקיפה** מסוף שנות ה־70 של המאה ה־20, הוסיף לידל הארט פרק מיוחד שעסק בלוחמה זעירה ובגרילה: "המרתיע הגרעיני אינו משמש, ואינו יכול לשמש, להרתעת צורות תוקפנות מחוכמות יותר. בגלל אי התאמתו של המרתיע הגרעיני למטרה, הוא נוטה אף לעורר ולעודד צורות תוקפנות כאלה. לפיכך יש לומר: הרוצה בשלום, יבין את המלחמה ובייחוד את דרכי הלוחמה הזעירה והחתרנית".¹⁸ אבחנה נוספת חשובה שלו

לוחם בכוח "אריות הים" של הצי האמריקני, אפגניסטן 2010. זאת הפעם הראשונה בהיסטוריה שבה קיבלו הכומ"מ פיקוד ובכורה על יתר זרועות הביטחון הסדירות של ארצות הברית

מלחמת וייטנאם, סבלו הכומ"מ של ארצות הברית מירידה דרסטית בכוח אדם איכותי. למעשה, ההתמקדות המיוחדת של הצבא באפשרות של מלחמה בעצימות גבוהה עם ברית המועצות באירופה, הביאה להזנחת כוחות אלו בכל תחומי העשייה הצבאית.³⁰

פעילות נגד טרור

עלייתו של הטרור המודרני הביך-לאומי, השונה מלוחמת גרילה בכך שהוא משתמש באלים נגד אזרחים להשגת מטרותיו,³¹ אתגרה את מדינות המערב והביכה אותן. פעולות טרור בוצעו באופן גלובלי על-ידי קבוצות קטנות (ולעיתים קרובות דווקא באזורים אורבניים צפופים, כדי ליצור מסר תקשורתי מהדהד של מעשיהם). כאן נודעה חשיבות מחודשת לכומ"מ ככוחות קרביים אך סלקטיביים, המיומנים בפעילות מהירה נגד טרור בקרב אזרחים בלתי מעורבים, כפי שמסביר אליוט כהן בספרו **Commandos and Politicians**: "חשיבותם הפוליטית של הכומ"מ היא בעיקר על שום אמינותם, ויכולתם לתפקד בתנאים קשים ובפריסה מהירה בזירות מגוונות. במיוחד לנוכח עליית כוחו של הטרור הביך-לאומי שקיבל את השראתו ממנהיגי הגרילה של הדור הקודם".³²

ואכן בשנות ה-70 ו-80 של המאה ה-20 התרחשו אירועים משמעותיים, והמדינות נאלצו ללמוד בדרך הקשה שמוטב להן להפנות לכומ"מ משאבים ויכולות שיאפשרו להם לסייע מול מתקפות טרור. כך חלה תפנית ציבורית וצבאית ביחס אליהם:

- הפיגוע בכפר האולימפי במינכן ב-1972, שבו נרצחו 11 ספורטאים ישראלים על-ידי טרוריסטים פלסטינים, חשף את אוזלת ידה של המשטרה הגרמנית לנוכח פעולה מסוג זה.³³
- החילוץ המוצלח של בני ערובה מנמל התעופה באנטבה ב-1976 על-ידי כוחות למבצעים מיוחדים ישראלים.³⁴

עימם. אחד הפתרונות שנמצאו²⁶ היה שימוש נרחב בכומ"מ ובכומ"מ.²⁷ התפתחות חשובה נוספת הייתה תחילתה של עבודת מטה במחלקת הצבא האמריקני, שבדצמבר 1960 הורתה על הערכה מחודשת של ארגון הדיוויזיה הקרבית עם המלצות לשינויים הכרחיים. התוצאה הייתה ארגון מחדש של כלל הצבא, כפי שפורט במסמך שכותרתו הייתה ROAD-65 (Reorganization Objective Army Division). אחת המסקנות שעלתה ממנו הייתה ההכרה בנחיצותן של יחידות לסיוור ארוכי טווח, וסעיף חשוב עסק בהעברת הידע המבצעי ליחידות LRRP (Long Range Reconnaissance Patrol).

עוד הומלץ במסמך שאת האימון וההדרכה יעבירו מדריכים ששירתו ביחידות הריינג'רס של מלחמת העולם השנייה ומדריכים של הכוחות המיוחדים, וצוין כי על LRRP להתאמן כפי שמתאמנים חיילי הכוחות המיוחדים. ואולם, לכוחות האמריקניים בכל רמה אופרטיבית עדיין היו חסרות יחידות LRRP. מי שהעניק לנושא חשיבות רבה היה גנרל ויליאם וסטמורלנד, שעם מינויו למפקד הכוחות האמריקניים בווייטנאם, ביוני 1964, פנה לכוחות המיוחדים שכינו "הכומות הירוקות" ושפעלו בווייטנאם כבר מ-1957, וביקש שיקימו יחידות LRRP נוספות. יחידות הסיוור של הכוחות המיוחדים אורגנו במסגרת "פרויקט דלתא" (אוקטובר 1964), שמטרתו הייתה איסוף מודיעין וסיוור לאורך נתיב האספקה הו צ' מין, שעובר מצפון וייטנאם לדרום וייטנאם דרך לאוס וקמבודיה. צוותי הדלתא הורכבו משישה עד עשרה לוחמים, שמחציתם אמריקנים ומחציתם לוחמים דרום-וייטנאמים.²⁸ נוסף עליהם הקים צי ארצות הברית את יחידות SEALs (Sea, Air, Land), והפלגות הראשונות שלהן - team 1 ו-team 2 - פעלו אף הן במשימות סיוור ארוכות טווח ומבצעים מיוחדים, במיוחד לאורך דלתת נהר המקונג.²⁹ ואולם למרות התרבות הכוחות והעשייה הרבה לאחר

הכוחות למבצעים מיוחדים

המפרץ הראשונה ב-1991, במסגרת מבצע "סופה במדבר". כלל הפעולות של הכוחות המיוחדים בחודשי ההיערכות למבצע ובמהלכו, מצביעות מעל הכול על גמישות הפעולה של הכוח"מ. מגוון הפעולות, ממבצעי חילוץ והצלה ועד פעולות התקפיות ישירות, הוכיחו את כשרת הדרך הארוכה שעברו הכוח"מ ואת השתלבותו של SOCOM במלחמה סדירה. מגוון המשימות שהוטלו על הכוחות מצביע גם על הגברת הביטחון בקרב הקצונה הסדירה ביכולות המבצעיות שלהם, ובאופן השימוש בהם במהלך עימות בעצימות גבוהה על-מנת לסייע לכוחות סדירים. בכך למעשה הפכו למכפילי כוח.⁴² מאז ועד היום הלך וגבר בעקבותיו כוחו של SOCOM, ושל היחידות שתחת סמכותו.

ב-1992 אמר מזכיר ההגנה האמריקני דיק צ'ייני כי לכוח"מ יהיה תפקיד קריטי בהוצאה לפועל של האסטרטגיה האמריקנית החדשה ברחבי העולם.⁴³ אירוע מפורסם ושנוי במחלוקת התרחש ב-1993 כאשר כוח המשימה "ריינג'ר", שהיה מבוסס כמעט כולו על כוח"מ אמריקניים, הסתבך בקרב במוגדישו, בירת סומליה.⁴⁴ הסתבכות זאת עוררה שאלות כבדות בדבר מידת הכדאיות שבהתערבות במדינות זרות בהקשרים של שמירה על השלום, אך הגידול המובהק בשימוש בכוח"מ ברחבי העולם לא פסק. כך, בראשית שנות ה-90 פעלו הכוח"מ של ארצות-הברית בכ-157 מדינות שונות ברחבי העולם במגוון מבצעים.⁴⁵

הדור השלישי (2001-2017): מובילי מערכה גלובליים במלחמות העידן החדש

ב-1989, לאחר נפילת הגוש הסובייטי והתפרקות העולם הדו-גושי, נכנס העולם למה שפול ויריליו כינה בספרו *Speed And Politics* "מצב גלובלי של חוסר ודאות".⁴⁶ חוקרים מובילים במערב הגדירו את צורת העימות החדשה הצפויה בשמות שונים: "לוחמת דור 4",⁴⁷ "מלחמה א-סימטרית",⁴⁸ "המלחמה המוגבלת", "המלחמה בקרב האנשים",⁴⁹ "העימות נמוך העצימות",⁵⁰ "המלחמה החדשה",⁵¹ "מלחמות היברידיות",⁵² "מלחמות בלתי רגילות או בלתי סדירות".⁵³ כל אלה הם רק חלק מן הביטויים השונים המתייחסים למלחמה זו, שלה מאפיינים ייחודיים כמו התערערות הסדרים הישנים והציבים, מידה מוגבלת של ביטחון, התמשכות זמן הלחימה, לחימה בסביבה עירונית ובקרב אוכלוסייה,⁵⁴ קושי בהכרעה, וא-סימטריה מובהקת שבה הופכת העוצמה המדינית לחולשה מסיבות שונות.

בספרם *ללחום אחרת* טוענים ידידיה יערי וחיים אסא שבמלחמה כזאת מנצל היריב את הערכיות ואת השקיפות החוקית המודרנית-דמוקרטית, לטובת מניפולציה נגדה. הם מדגישים את הא-סימטריה שבין הצדדים הלוחמים גם במידת הלגיטימציה שניתנת להם להפעלת אלימות.⁵⁵ תמר ליבס, זוהר קמפף⁵⁶ ורון שליפר⁵⁷ מדגישים את העיוות ואת יכולתה של התקשורת ליצור מציאות או לעצבה כרצונה, בכך שהיא מעניקה לגיטימציה להפעלת אלימות או שוללת אותה.⁵⁸ אתגר נוסף הוא היותם של הצבאות המערביים בנויים עדיין באופן שמותאם לחיפוש מסה עיקרית של אויב כדי להתנגש בו, בעוד האויבים החדשים של המערב נוטים להתבזר לאלמנטים קטנים ולכפות עליו "דינמיקה של מחפש-מוצא", כפי שכינה

• מבצע החילוץ המוצלח של בני הערובה משגרירות איראן בלונדון ב-1980 (מבצע "נמרוד") של יחידת ה-SAS הבריטית,³⁵ ומנגד ניסיון מבצע חילוץ בני הערובה האמריקנים מאיראן (מבצע "טופר העיט") שהסתיים בכישלון אמריקני חרוץ.

בבחירת ההיסטוריה של הכוח"מ האמריקניים אפשר לזהות שני יישומים ישירים מלקחי המבצע על בניין הכוח. הראשון היה הקמתה של מפקדת JSOC (Joint Special Operation Command) בדצמבר 1980,³⁶ שמשימתה הייתה לשלב את היחידות המיוחדות מכלל הזרועות למבצעים מיוחדים ולצייד אותן באמצעי לחימה ובמערכות תומכות לחימה המתאימים לאופי המבצעים. היישום השני היה הקמתה של טייסת 160, The Special Operations Aviation Regiment (Airborne) שכינויה היה Night Stalkers.³⁷ היחידה הוקמה במסגרת צבא היבשה, ומשימתה הייתה הטסת מסוקים בהתאם לדרישות ולמאפיינים המבצעיים של הכוח"מ.

ב-1985, בעקבות פיגועי ההתאבדות שביצע ארגון חזבאללה במבני ממשל אמריקניים ואירופיים בביירות ב-1983 ושגבו מאות הרוגים, חקר תאגיד RAND³⁸ את הכלים הקיימים בידי ארצות-הברית להתמודדות עם הטרור הבין-לאומי. הוא מצא שדרך הפעולה הטובה ביותר נגד הטרור, היא פשיטות קומנדו של כוח"מ.³⁹

הקמה מחדש של הכוחות למבצעים המיוחדים

באוקטובר 1985 פרסמה ועדת השירותים של הסנאט את ממצאיו של מחקר שהחל שנתיים קודם לכן. המחקר עסק במבנה הכללי של הצבא ובחן את המבצעים המיוחדים שנערכו בעבר.⁴⁰ מהממצאים עלו שתי קביעות ברורות: הראשונה - מחלקת ההגנה איננה ערוכה לקדם איומים הנובעים מעימות שמאופיין בעצימות נמוכה. לדעת כותבי המסמך, ההתמקדות של הזרועות במלחמה בעצימות גבוהה הסיטה את תשומת הלב מעימות בעצימות נמוכה, שיהפוך בעתיד לאיום רציני ביותר על ביטחונה הלאומי של ארצות-הברית ובעלות בריתה; והשנייה - תוצאות המחקר הצביעו על חוסר מוכנות מובהק בהפעלת כוח"מ. הפתרון המוצע היה הקמתה של מפקדה שתתמקד בהפעלת כוח"מ וכוח"מ, ובכלל זה תעסוק בבניין הכוח, באימונם, בצידם ובכתיבת דוקטרינות רלוונטיות.

המסמך היה הבסיס לחוק גולדוטר-ניקולס שחוקק ב-1986 והוביל לרפורמה הארגונית החשובה ביותר שעברה המערכת הצבאית האמריקנית מאז 1947. נוסף על חוק זה, הדיונים האינטנסיביים והחוקים החדשים הנוספים שנחקקו שימשו איתות ברור של הקונגרס למחלקת ההגנה להכיר בכישלונות העבר ולעמוד מול מציאות חדשה, שבה יש צורך להתמודד מול איומים עתידיים היכולים לנבוע מאופיו של עימות בעצימות נמוכה. ב-14 באפריל 1987 אישר הנשיא רונלד רייגן את הקמתו של הפיקוד החדש, ומחלקת ההגנה הפכה אותו למבצעי. למעשה, כך הוקם פיקוד הכוח"מ-SOCOM (Special Operations Command).⁴¹

הקמת SOCOM יצרה את התנאים לבניין הכוח של הכוח"מ, באופן שיאפשר את הפעלתם של הכוחות במגוון תפקידים. ההפעלה הבאה של הכוח"מ במערכה מובהקת הייתה במלחמת

לוחמי חטיבת עוז במהלך פעילות. בשל החשיבות הסמלית והתדמיתית שסיגלו לעצמם הכומ"מ, נתלות בהם ציפיות רבות עוד יותר (צילום: אורן כהן)

במגוון שפות, המעניקה להם יכולת להשתלב תרבותית בקרב אוכלוסיות שונות ולגייס לטובתם אוכלוסיות מקומיות.⁶⁶ לאחר פיגועי הטרור ב-11 בספטמבר 2001 אומצה במערב כולו "דוקטרינת בוש",⁶⁷ שביקשה לצאת לתקיפות מנע נגד הטרור ולרדוף אחר נשק להשמדה המונית. כך הפכה המלחמה העולמית האקטיבית והתוקפנית בטרור - להבדיל מן ההגנתית והפסיבית יחסית שקדמה לפיגוע בבנייני התאומים - למרכזית באסטרטגיה של חלק ממדינות המערב. מזכיר ההגנה של ארצות-הברית, דונלד ראמספלד, ביקש לא רק לתת דגש גדול להפעלתם של כומ"מ בסוג מלחמה כזה⁶⁸ (בשנת 2002 לבדה הם הוציאו לפועל 280 משימות על-פני 137 מדינות בממוצע בשבוע),⁶⁹ אלא אף מינה אותם למובילים⁷⁰ ולמתאמי שאר זרועות הביטחון של ארצות-הברית במלחמה העולמית בטרור והגדיל את תקציבם ואת כוח האדם שלהם.⁷¹ לינדה רובינסון⁷² מציינת התפתחות זאת כמשמעותית ביותר לכומ"מ, שכן זאת הייתה הפעם הראשונה בהיסטוריה שבה הם קיבלו פיקוד ובכורה על יתר זרועות הביטחון הסדירות של ארצות-הברית.⁷³ התפתחות נוספת פִּיחס כלפי הכומ"מ אירעה לאחר הצלחותיהם באפגניסטאן ובעיראק.⁷⁴ בעקבות פעולות אלו פרסם ב-2004 סטפן בידל מחקר,⁷⁵ ובו הוא תהה אם ניתן להפעיל את הכומ"מ ככוח עיקרי במערכה, במקום הפעלתם המסורתית ככוחות תומכים.⁷⁶ בשנים האחרונות ניכרת עלייה משמעותית ועקבית בהיבטים

את התופעה ג'ון ארקילה.⁵⁹ כל התופעות הללו הפכו את הכומ"מ - ככוחות צבאיים, גמישים, זמינים, חשאיים יחסית, מדויקים, המבכרים את השימוש בכוח המוח על כוח השריר - לנכס⁶⁰ שימושי במיוחד בידי מדינות שונות, המבקשות לפעול בשטח לקידום האינטרסים שלהן.⁶¹ ואמנם, בעשור שלאחר מלחמת המפרץ הראשונה היו הכומ"מ מכשיר עיקרי בהפעלת הכוח האמריקני במהלך המבצעים הצבאיים שלא הובילו למלחמה. הכומ"מ הרחיבו את טווח האפשרויות למקבלי ההחלטות, במיוחד במקרים שבהם נדמה כי התערבות כוחות קונוונציונליים אינה מתאימה מבחינה פוליטית, כמו במקרה של התערבות במדינה זרה.⁶² אליוט כהן, מיכאל אייזנסטאדט ואנדרו ג' בסביץ' טענו, כי במלחמות החדשות עדיף כוח קטן ומקצועי על כוח גדול ולא מיומן די הצורך.⁶³ לפיהם, יתרונם הגדול של "המקצוענים השקטים" הללו הוא בגמישות המבצעית שלהם⁶⁴ ובכך שהם פותרי בעיות מקצועיים. וכך, ככל שעובר הזמן, יותר ויותר משימות הוטלו על שכמם: פשיטות סמויות לצורך איסוף מודיעין, הכוונה וציון מטרות עבור חימוש מונחה מרחוק, חבלה, הצלת בני ערובה, לחימה בטרור, חטיפות או התנקשות, וכן ניהול לוחמה פסיכולוגית או ביצוע תפקידי שמירת שלום. כמו כן, יש להם תפקיד מעבדתי לבחינת מערכות נשק או שיטות טקטיות חדשות.⁶⁵ מאפיין נוסף הייחודי לאנשי הכוחות המיוחדים דווקא הוא השכלתם הרחבה ושליטתם

הכוחות למבצעים מיוחדים

ההסתמכות על הכומ"מ במהלך שנות אובמה הייתה חלק מאסטרטגיה של "לוחמה פוליטית בת-קיימא", שבה הוחלפה הגישה המסורתית של היערכות בת עשרות אלפי חיילים בכמה מוקדי עימות אמריקניים ברחבי העולם, ב"טביעת רגל קלה" במקומות רבים יותר, באמצעות מל"טים, מכירות ומשלוחים של נשק והכשרה לקבוצות שונות הלוחמות למען אינטרסים אמריקניים, וכמובן שימוש נרחב בכומ"מ.

על-פי דבריו של מפקד SOCOM בכנס ביטחון שנערך באספן, קולורדו, ב-2017, לגישה זאת יתרונות מובהקים:

"הכוחות הכורדיים והערביים - הידועים כ'כוחות הדמוקרטיים הסוריים' - עשו את חלק הארי של הלחימה, ורבים מהם מתו כדי להחזיר חלק גדול מהשטח שהיה פעם בידי המדינה האסלאמית. אנחנו נמצאים עכשיו בבירה של הח'ליפות של דאעש בראקה (סוריה) עם פרוקסי שלנו, כוח של 50 אלף אנשים שעובדים עבורנו. כבר שנתיים וחצי שהם מנהלים שם לחימה עבורנו, הם כבר איבדו שם אלפי לוחמים בזמן שאנחנו איבדנו בסך הכול שני חברי שירות. שניים זה יותר מדי, נכון, אבל לפחות זאת הקלה שאין לנו את אותם ההפסדים שהיו לנו במקומות אחרים".⁸¹

הנשיא טראמפ הוביל את השימוש בכוחות למבצעים מיוחדים לשיא חדש כחלק מהאסטרטגיה שלו להפעיל לחץ ולהיות תקיף יותר במלחמה הגלובלית נגד הטרור, בלי להשאיר טביעות רגליים כבדות בשטח.

ואכן, משנת 2016 ואילך נהרגו יותר לוחמי קומנדו מאשר חיילי כוחות קונוונציונליים, חרף העובדה שהכומ"מ הם פחות מ-5% מכלל הכוח הצבאי האמריקני. התופעה חזרה על עצמה ב-2017.⁸²

סיכום

הכומ"מ הם כוחות בסדרי גודל קטנים בדרך כלל, המיועדים לביצוע משימות בלתי שגרתיות ומורכבות מאוד או בעלות חשיבות מיוחדת, הדורשות מיומנות ייחודית, שמסיבות שונות אין לכוחות רגילים. הם נהנים מכוח אדם מעולה הנבחר בקפידה ועובר הכשרה מקצועית ארוכה, מגוונת ומפרכת וממשאבים רבים. הם זוכים לתשומת לב מיוחדת מן הפיקוד העליון, ממקבלי ההחלטות ומן הציבור, ומשמשים מעין "נבחרת ייצוגית" המשקפת את עוצמת המדינה. לכן, להצלחתם או לכישלונם המבצעיים יש חשיבות סמלית ותודעתית רבה.

יש לציין כי דווקא בשל חשיבות סמלית ותדמיתית זו שסיגלו לעצמם הכומ"מ כגיבורי תרבות וכמובילי המערכה נגד הטרור והאויב הבלתי סימטרי למינהו, בשנים האחרונות - שבהן מוצא עצמו המערב בעיקר במלחמות א-סימטריות נגד מגוון רחב של אויבים לא מדינתיים או חצי מדינתיים - נתלות בכומ"מ ציפיות רבות עוד יותר, ולעיתים אף בלתי ריאליות, להשגת הישגים משמעותיים בעת מבצע בקנה מידה גדול או במלחמה, ונושא זה ראוי להיות נדון במאמר נפרד.

• אני מודה לד"ר טל טובי ולד"ר איתן שמיר מאוניברסיטת בר-אילן על הסיוע וההנחיה בעבודתי ובכתבת מאמר זה. ההערות למאמר זה מתפרסמות בסוף הגיליון.

נרחבים הקשורים לכומ"מ בעולם המערבי,⁷⁷ זאת חרף מגמות הקיצוץ והצמצום הקיימות בחלק ניכר מן המערכים הצבאיים המסורתיים של מדינות המערב. הכומ"מ מקבלים עם הזמן תקציבים, כוח אדם, משאבים, תשומת לב ציבורית ותרבותית, סמכויות ומשימות. על-פי שמיר ובן ארי, נוסף על נסיבות חיצוניות מובנות, כמו גמישותם ויכולת ההסתגלות הטובה שלהם, יש סיבות פנים-ארגוניות שונות הגורמות לעלייה במעמדם, כמו שיווק עצמי מסיבי שלהם ושל פטרונים בקרב מקבלי ההחלטות, יוקרתם, קידום בוגרי הכומ"מ לתפקידי מפתח בצבא ובממשל ועוד. כך, למשל, לפני הפיגוע בבנייני התאומים עמד תקציב SOCOM על ארבעה מיליארד דולר לשנה, בהמשך, במהלך המלחמה הגלובלית בטרור ובייחוד במהלך העימות בעיראק ובאפגניסטן, התקציב למעשה שולש, ונכון ל-2020 עמד על 13.8 מיליארד דולר.⁷⁸

בשנים האחרונות ניכרת עלייה משמעותית ועקבית בהיבטים נרחבים הקשורים לכומ"מ בעולם המערבי, זאת חרף מגמות הקיצוץ והצמצום הקיימות בחלק ניכר מן המערכים הצבאיים המסורתיים של מדינות המערב

המספרים המוחלטים מדברים בעד עצמם, ובכל מקרה, SOCOM הוא ללא ספק הפיקוד האמריקני שסובל פחות מכל השאר מהקיצוצים בתקציבי הצבא. גם מבחינת כוח אדם, משאבים ויכולות חל בשנים האחרונות גידול משמעותי מאוד. בייחוד מאז שנת 2004, שבה הוכרז SOCOM כגוף האחראי להובלת המלחמה הגלובלית בטרור (מכ-3,000 איש ב-2001 לכ-72 אלף ב-2013, והבקשה ל-2020 היא לעוד כ-1,100 איש).

יש לציין שלחשיבות התקציב לא הוכנסו תוספת הבנוס של "פעילות מעבר לים", שב-2015 עמדה על כ-2.5 מיליארד דולר נוספים, תשלום משכורות ל-70 אלף אנשיו ופיתוח מערכות אש מתקדמות יקרות כמו מסוקי תובלה חדישים, רחפות, רכבי שטח ורכבים לא מאוישים (שאינם משולמים מתקציב SOCOM אלא מתקציב הצבא).⁷⁹

התשובה הרשמית לשאלה מדוע ארצות-הברית עושה שימוש כה גדול דווקא בכוחות למבצעים מיוחדים היא שהלחימה המודרנית שלה מתבצעת באזורים שנדרשת בהם רגישות מיוחדת. זאת נוסף על גישה תרבותית ייחודית בעבודה מול הגורמים המקומיים השונים שערים היא משתפת פעולה. הבגרות והאחריות, לצד גישה תרבותית זו, מאפיינות את לוחמי הכומ"מ והכומ"מ האמריקנים. ואולם למעשה ברור כי השימוש הגובר בכומ"מ - שהחל בעידן בוש ואובמה וגדל בעידן טראמפ -⁸⁰ נובע מהיעדר הרצון, הן של הממשל האמריקני והן של הציבור האמריקני, לפריסת כוח גדולות במדינות נוספות במזרח התיכון.

